

ZBOR RUSKE PATRIJARŠIJE IZ MOSKVE

ANATOLIJ GRINDENKO, umjetnički voditelj

Subota, 5. veljače 2022. u 19.30
Koncertna dvorana Vatroslava Lisinskog

Kralju nebeski

znameno (neumatsko) pjevanje
(16. stoljeće)

Dođite, poklonimo se Kralju našem Bogu

znameno (neumatsko) pjevanje
(16. stoljeće)

Blagoslivljaj, dušo moja, Gospodina

(Psalam 103 [104])
znameno (neumatsko) pjevanje
(16. stoljeće)

Na obali rijeka babilonskih (Psalam 136 [137])

stročna / u redcima / polifonija
(16. stoljeće)

Stihira (mnogostihovlje) na Veliki petak uz iznošenje Kristova platna

bugarsko pjevanje (17. stoljeće)

Sveti Bože

demestveno pjevanje (16. stoljeće)

Kerubinska pjesma

carigradsko pjevanje (16. stoljeće)

Euharistijski kanon

stročna / u redcima / polifonija
(16. stoljeće)

Himan Bogorodici

putna polifonija (17. stoljeće)

* * *

DMITRIJ STEPANOVIČ

BORTNJANSKI

Neprolazna vrata

SERGEJ VASILJEVIČ RAHMANJINOV

Sad možeš, Gospodine, otpustiti slugu svojega iz Cjelonočnog bdjenja, op. 37, br. 5

(obrada za muški zbor: anonimus)

ALEKSANDAR TIHONOVIČ

GREČANINOV

Hvalite ime Gospodnje, op. 34

(Psalam 135, kijevski pjev)

(obrada za muški zbor: Pavel Grigorjevič Česnokov)

PAVEL GRIGORJEVIČ ČESNOKOV

Presvetoj Bogorodici pomolimo se, op. 43, br. 1

PJOTR GRIGORJEVIČ GONČAROV

Križu se Tvojem klanjamo, Gospodine

PETAR ILJIČ ČAJKOVSKI

Jedinorođeni Sine iz Liturgije sv.

Ivana Zlatoustog, op. 41, br. 2

Sveti Bože iz Liturgije sv. Ivana

Zlatoustog, op. 41, br. 3

(obrada za muški zbor: Pavel

Grigorjevič Česnokov)

PAVEL GRIGORJEVIČ ČESNOKOV

Kerubinska pjesma iz zbirke Deset

zborskih skladbi, op. 27, br. 5

SERGEJ VASILJEVIČ RAHMANJINOV

Tebi pjevamo iz Liturgije sv. Ivana

Zlatoustog, op. 31, br. 12

(obrada za muški zbor: „Pečenkin“)

DMITRIJ STEPANOVIČ

BORTNJANSKI

Veliki prokimen

Sasvim posebna i fascinantna značajka glazbe je da njome, poput svojevrsnoga *vremeplova* možemo putovati u prošlost, u onu bližu, ali i onu sasvim daleku. Istinski izazov muzikologije, povjesničara glazbe, ali i glazbenih interpreta, upravo je pregnuće da se što vjerodostojnije rekonstruira autentični zvuk glazbe pojedinih epoha ljudske povijesti. I dok je to u bliskoj povijesti relativno lako, kako na vremenskoj skali odmičemo u prošlost, naše su predodžbe, spoznaje i znanja o izvornoj glazbi pojedinih trenutaka u kontinuitetu povijesti sve maglovitija i nesigurnija. No to je ujedno i silno uzbudljiv i izazovan put na kojem je potrebno iz tisuća „zrnaca“ informacija i fragmenata znanja koje znanstvenici crpe iz mnogobrojnih izvora stvoriti „veliku sliku“, predodžbu o tome kako je zvučala glazba prije, primjerice, dvije tisuće godina! Upravo na tragu tih razmišljanja možemo se veseliti i današnjem, nesvakidašnjem koncertu, na kojem ćemo u izvedbi istinskih i autentičnih čuvara tih dragocjenih povijesnih blaga i njihovih tajni moći uživati u zvucima iz daleke prošlosti, oslušivati „glazbu iz davnina“, koja se na čudesne i neobične načine prenosila stoljećima i sačuvala do danas.

Kako bismo razumjeli drevne, prelijepe napjeve ruske ortodoksne crkve iz 16. i 17. stoljeća koji su večeras na programu, potrebno je otići još mnogo dalje u povijest. Jedna od važnih točaka na našem putovanju jest godina 988., koja se uzima kao godina službenoga pokršćavanja u (tadašnjoj) Rusiji, iako se povjesničari slažu da je kršćanstvo prodrlo u te krajeve i ranije. U tom

kontekstu presudnim događajem doima se činjenica da je upravo 988. godine princ Vladimir I., veliki knez Kijeva i vladar kijevskih Rusa, prihvatio tu religiju. Kršćanstvo je, dakako, i u Rusiju stiglo posredovanjem bizantskih misionara, od kojih su za povijest svih Slavena iznimno važna Sveta braća (slavenski apostoli) Ćiril i Metod, koji su već 864. stigli u Moravsku, noseći sa sobom nekoliko najvažnijih svetih knjiga koje su s grčkoga jezika preveli na staroslavenski. Bio je to zapravo jezik makedonskih Slavena iz okolice Soluna, njihove domovine (Metod je preveo Bibliju na staroslavenski tek nakon dolaska u Moravsku). Time su postavili temelje i prvom slavenskom književnom jeziku. Kao zanimljivu digresiju, malo pojašnjenje, spomenimo da se staroslavenski jezik razlikuje od praslavenskoga jezika – govornoga jezika starih Slavena, matice iz koje su se razvili slavenski jezici. Praslavenski jezik (ili tzv. crkvenoslavenski) bio je književni jezik liturgijskih spisa, pa tako i jezik slavenskih crkvenih glazbenih manuskriptata. Veze s Bizantom očitovale su se u svakom segmentu „transponiranja“ kršćanstva u Rusiju; u velikoj su se mjeri odrazile i na crkvenu glazbu, tj. glazbu koja je bila dio bogoslužja. Prvi sačuvani slavenski glazbeni manuskripti potječu iz 11. stoljeća. U svojoj tipologiji ti su manuskripti vjerni prijevodi liturgijskih knjiga Grčke ortodoksne Crkve, što je razvidno i iz njihovih naslova (*heirmologija*, *stiherraria*, *triodia* ili primjerice *kontakia*), a svi se temelje na tzv. neumatskom glazbenom pismu. Upravo su neume (od grčkog *neuma* – znak) činile vrlo kompleksan sustav znakova kojim se bilježila melodijska linija, navlastito jednoglasnih

napjeva gregorijanskoga pjevanja. Neumama je zapisana i sva sačuvana jednoglasna glazba srednjega vijeka. No neumatska notacija Bizanta razvijala se neovisno o crkvenoj glazbi Zapada; iako su srodne, bizantske neume preciznije su od svojih „zapadnih rođaka“ određivale intervalsku razliku među tonovima. Unatoč tomu, cijeli sustav zapisivanja melodija bio je vrlo neprecizan i paušalan, pa je osnovni način prenošenja melodija bila *usmena predaja*, a notni znakovi u manuskriptima bili su tek *mnemotehničko sredstvo* u njihovu lakšem pamćenju. Upravo su te činjenice izvor poteškoća u današnjim pokušajima rekonstruiranja povijesti ortodoksne crkvene glazbe; temelje se na komparativnim studijama pisanih izvora, ali i na proučavanjima danas još uvijek „žive“ tradicije koja je do nas došla prenošena s koljena na koljeno, u ovom slučaju monaha, tj. svećenika Ruske pravoslavne Crkve. Sudbonosni trenutak u povijesti, posebice u razvoju Pravoslavne Crkve, bio je pad Bizantskoga Carstva 1453. godine. Nakon što su Osmanlije osvojili Carigrad, Rusija je postala jedini „branitelj“ ortodoksnog kršćanstva u istočnoj Europi.

U stoljetnom, vrlo kompleksnom razvoju glazbe u bogoslužju Ruske pravoslavne Crkve, broj glazbenih rukopisa počeo se povećavati u 15. stoljeću, pa je danas iz 16. i 17. stoljeća sačuvano gotovo dvije tisuće dragocjenih notnih zapisa. U 16. stoljeću, za vladavine slavnoga ruskog cara Ivana IV. Groznog (1530. – 1584.), škole crkvenih pjevača premještene su iz Novgoroda u Moskvu. Novgorod je do tada bio veliko središte pravoslavnog pjevanja i svojevrsni *skriptorij* u kojem su se izrađivali glazbeni manuskripti. U Moskvi je nakon toga osnovana carska pjevačka kapela; što je i razumljivo, budući da je i sam Ivan Grozni bio skladatelj. Za najmanje dva crkvena himna danas se sasvim pouzdano zna da su potekli iz njegova pera! Godine 1589. osniva se Ruska patrijaršija u Moskvi, a neposredno nakon toga utemeljen je i Zbor Ruske patrijaršije. Razvoj notacije bitno je utjecao ne samo na razvoj načina pjevanja, nego i na stilske odrednice i karakteristike crkvenih napjeva. Primjerice *znameno pjevanje* (ruski: *znamenij raspjev*) dolazi od ruske riječi *znamja*, što znači *znak* i ruski je ekvivalent grčke riječi *neuma*. Tijekom vremena, u nastojanju da se što vjernije odrede tonske visine i intervalski odnosi pojedinih nota u melodijskoj liniji, znakovi su postajali vrlo kompleksni, pa su neki od njih dobivali gotovo fantastične vizualne oblike, nalik na slikovno pismo. Notne znakove nazivali su neobičnim, za nas danas čak i pomalo smiješnim nazivima, primjerice *kuka* (ruski: *krjuk*), *pauk* ili pak *dva u čunu* (*dva v čelnu*). Dodatni *melizmi* – ukrasi oko pojedinih tonova koji su rezultirali vitičastim, bogato ornamentiranim melodijama – počeli su se zapisivati melodijskim formulama jednako tako zanimljivih naziva (jedna od takvih melodijskih formula zvala se *kobila!*). Na melodije pravoslavnih crkvenih napjeva uvelike je utjecalo i narodno pjevanje. Osim toga, specifični izvor ortodoksnoga crkvenog pjevanja je i tzv. *osmoglasnik*, tj. *oktoih*, zbirka liturgijskih napjeva koja potječe još iz Bizanta, složenih u jedinstven sustav osam glasova (ili načina), od kojih svaki ima posebne karakteristike. Tekstovi koji su služili kao predlošci crkvenim ortodoksnim napjevima vrlo često su, baš kao i u rimokatoličkom bogoslužju, uzimani iz Biblije, iz Staroga i Novoga zavjeta (psalmi, dijelovi evanđelja), no tu su bili i himni, razni dijelovi mise (liturgije), molitve svecima, laude itd.

Fotografija: www.kazan-journal.ru

Prva tri napjeva današnjega koncerta (*Kralju nebeski, Dođite, poklonimo se Kralju našem Bogu i Blagoslivljaj, dušo moja, Gospodina*) potječu iz 16. stoljeća i pripadaju skupini već spomenutoga znamenog (neumatskog) pjevanja. To su kratki, jednoglasni napjevi (cijeli zbor ih donosi unisono), karakterističnih melodija malih intervalskih raspona u kojima je u fokusu kristalno jasno izgovaranje teksta kako bi on bio što razumljiviji. I dok prvi napjev karakterizira pjevanje više tonova na jedan slog i melizmatika, u drugom gotovo da svakom slogu teksta pripada jedna nota, pa se tekst izgovara vrlo ritmično i doima se kao neka vrsta recitativa. Svojom melodijsko-ritamskom fizionomijom ti su napjevi bliski gregorijanskom koralu Rimokatoličke Crkve. *Na obali rijeka babilonskih*, kao i *Euharistijski kanon*, primjeri su tzv. *stročne* polifonije 16. stoljeća. Prema istraživanjima ruskih muzikologa, polifona glazba u ruskoj sakralnoj glazbi pojavila se i prije 16. stoljeća, a porijeklo ima u tradicijskom, pučkom pjevanju ruskoga naroda, što je čini još zanimljivijom. Izraz *stročni pjev* (ruski: *stročnoje penije*) potječe od ruske riječi *stroka*, što znači redak (*pjevanje po redcima*). Taj način pjevanja prakticirao se u vrijeme svečanosti i blagdana u kojima su važnu ulogu imale religiozne procesije. Budući da su takve procesije podrazumijevale velik broj prisutnih, pjevanje naroda bilo je važan dio. Neki znanstvenici tvrde da je barem jedan idiom ruske polifone crkvene glazbe izveden upravo iz tradicijske, dakle pučke glazbe. Maestro Anatolij Grindenko o tim napjevima je rekao: „Stara ruska polifonija ne podliježe zakonima europske polifonije. Ono što se u europskoj glazbi smatralo disonancijom, bilo je u staroruskom pjevanju konsonanca. Pjevači to pjevanje nisu nazvali polifonijom, jer su vjerovali da su svi glasovi partiture varijante, odjeci jednoga, glavnog glasa. Taj način pjeva može se usporediti s rijekom koja se katkad dijeli na ogranke, ali ostaje jedna rijeka. Nigdje na svijetu nema *analogona* toj vrsti polifonije.“ Zvuk tih dvaju

napjeva, s neobično apartnim i disonantnim glasovima, uistinu je jedinstven i originalan u odnosu na sve višeglasne napjeve takve vrste u povijesti glazbe. Napjev **Sveti Bože** primjer je tzv. *demestvenog pjevanja* iz 16. stoljeća. Potječe od vrlo vještih, virtuoznih pjevača čije je vokalno umijeće bilo na izuzetno visokoj razini. I taj je napjev zapisan neumatskom notacijom, a za njegovo višeglasno tkanje karakteristični su također disonantni intervali, uglavnom sekunde i kvarte. **Stihira (mnogostihovlje) na Veliki petak uz iznošenje Kristova platna** i **Kerubinska pjesma** primjeri su preuzimanja glazbenih elemenata u ruske crkvene napjeve iz drugih tradicija nacionalnih ortodoksnih crkava. U *Stihiri*, koja potječe iz 17. stoljeća, preuzima se iz bugarske tradicije, a u *Kerubinskoj pjesmi* iz 16. stoljeća – tradicije iz Carigrada. U tom kontekstu, kao primjer takve prakse treba spomenuti i *grčki napjev (grečeskij raspev)*. *Stihira* je vrsta himne koja se pjevala na jutarnjem i večernjem bogoslužju. Nazvana je po tome što se sastoji od mnogo stihova. Napjev koji je melodijski vrlo razveden, povremeno je praćen ležećim tonom koji podsjeća na *ison*, duboki ležeći ton tipičan za drevnu bizantsku glazbu, koji napjevu daje arhaični prizvuk. U još većoj mjeri to vrijedi za *Kerubinsku pjesmu*, što i ne iznenađuje, budući da, iako prakticirana u Ruskoj pravoslavnoj Crkvi, ishodište ima u samom srcu Bizanta – njegovoj drevnoj prijestolnici Carigradu. Posljednji napjev prvoga dijela koncerta **Himan Bogorodici** iz 17. je stoljeća i pripada skupini tzv. *putne polifonije*. Naziv *putna* korijen ima upravo u riječi *put*, koja na ruskom jeziku ima isto značenje kao i u hrvatskom. U izvedbi toga napjeva pjevači melodiju ornamentiraju i obogaćuju maštovitim ukrasima i viticama, što je jedna od osnovnih karakteristika te vrste višeglasnih napjeva u ruskom pravoslavnom bogoslužju toga doba.

Fotografija: Russian Patriarchate Choir Facebook

Za vladavine ruske carice Katarine II. Velike (1729. – 1796.), iznimno obrazovane, kulturne i idejama prosvijećenog apsolutizma nadahnete vladarice, koja je održavala kontakte s mnogim europskim znanstvenicima i filozofima, dogodili su se i bitni pomaci u razvoju glazbene umjetnosti u Rusiji. Katarina Velika je, naime, na svoj dvor u Sankt Peterburgu pozvala niz uglavnom talijanskih glazbenika (od kojih je najpoznatiji bio Baldassare Galuppi), a nekolicini nadarenih mladih skladatelja omogućila je odlazak i boravak u Italiji, gdje su stekli odlično glazbeno obrazovanje i nakon povratka talijansku baroknu glazbu „presadili“ u svoju rusku domovinu. Jedan od tih glazbenika bio je i Maksim Berezovski, koji je „talijanizirao“ rusku crkvenu glazbu. Ipak, najutjecajniji među skladateljima tadašnjega Ruskoga Carstva bio je **Dmitrij Stepanovič Bortnjanski** (Hluhiv, 1751. – Sankt Peterburg, 1825.). Bortnjanski je još kao dječak došao u Sankt Peterburg, gdje je postao pjevač Carske kapele i Galuppijev učenik, koji ga je kao izuzetno nadarenoga mladog glazbenika poveo sa sobom u Italiju. Nakon završetka školovanja u Italiji, Bortnjanski se vratio u Sankt Peterburg, gdje je preuzeo mjesto ravnatelja te iste Carske pjevačke kapele u kojoj je pjevao kao dječak. Njegov skladateljski opus obuhvaća brojna djela, među kojima je i nekoliko opera, komornih i glasovirskih skladbi, no najveći broj su sakralne skladbe (više od stotinu moteta, kantata i liturgijskih glazbenih komada). **Neprolazna vrata** je skladba posvećena Djevici Mariji, smjerna molitva oplemenjena glazbom. Njezina uzvišena ljupkost odražava se u pjevnoj melodiji koja se oslanja na stupove jednostavnih sljedova akordâ. Konceptijski joj je vrlo slična i završna skladba večerašnjega koncerta – Bortnjanskijev **Veliki prokimen**. Naziv *Prokimen* označava stih iz Davidovih psalama koji se u pravoslavnom bogoslužju čita prije odlomka iz Svetoga pisma. I tu kratku skladbu krase jednostavna glazbena faktura i pjevna melodija; u njoj možemo samo naslutiti pravu veličinu skladatelja Bortnjanskog, koja se u punom sjaju može doživjeti primjerice u njegovim sakralnim zbornim koncertima, specifičnoj glazbenoj vrsti zbornoga *a cappella* pjevanja koju je on doveo do vrhunca, a stručnjaci opisuju kao „mozartovsku prema svojem melodijskom sadržaju, a beethovenovsku prema simfonijskom tretmanu zbornske teksture“.

Jedan od najvećih pijanističkih virtuozâ i skladatelja glazbe za glasovir u povijesti, **Sergej Vasiljevič Rahmanjinov** (Semjonovo, 1873. – Beverly Hills, 1943.), skladao je, nažalost, samo manji broj sakralnih djela. Osim nekoliko izvrsnih zborova, veliki ruski glazbenik namro nam je u baštinu na području duhovne glazbe i dva remek-djela ruske ortodoksne crkvene glazbe; to su *Liturgija sv. Ivana Zlatoustog*, op. 31 (1910.) i *Cjelonočno bdjenje*, op. 37 (1915.). Oba djela skladana su dok je Rahmanjinov živio u tadašnjem Ruskom Carstvu, prije nego što je 1917. car Nikola II. Romanov abdicirao, a ruski skladatelj u dramatičnim, životno opasnim okolnostima s obitelji napustio Rusiju i otišao najprije u Švedsku, a potom, sljedeće godine, u SAD. S obzirom na to da Rahmanjinov nije bio vjernik u uobičajenom smislu riječi i nije bio dovoljno upućen u načela i tajne crkvene glazbe, pogotovo ne u velike forme kao što je liturgija, skladanje *Liturgije sv. Ivana Zlatoustog* za njega je bio velik izazov. Povijesni izvori navode da mu je u skladanju od velike pomoći bio Aleksandar Kastalski, ravnatelj Sinodalne akademije, koji ga je uputio u srž liturgije. Na praznici koja je održana iste

godine, predstavnici službene crkvene vlasti djelom nisu bili oduševljeni jer je glazba bogatstvom i ekspresivnošću previše „odvlačila pozornost“ od riječi, koje su prema stoljećima uvriježenoj tradiciji uvijek morale biti u fokusu djela. No Rahmanjinovu nitko nije mogao odreći majstorstvo u tretiranju zbora, a još manje istinski nadahnutu glazbenu supstanciju djela. Punim, sočnim zvukom zbora i posebnim efektima vokalnoga sloga (kao što je fascinantna imitacija zvuka zvona u stavku *Hvalite Gospodina na nebesima*) doseže punoću i raskoš gotovo orkestralnog zvuka. **Tebi pjevamo**, dvanaesti stavak *Liturgije*, premješta nas eteričnim, prozirnim tonskim tkanjem u nadzemaljske, anđeoske sfere. Mir i spokoj koji zrače iz glazbe, baš kao i njezina jednostavna, preobražena ljepota, jedinstveni su u svjetskoj sakralnoj literaturi. *Cjelonočno bdjenje* vrhunac je Rahmanjinovljeva sakralnog stvaralaštva; sastoji se od petnaest brojeva i kao cjelina slijedi uvriježeni obrazac bogoslužja u Ortodoksnoj Crkvi prije važnih blagdana. Za razliku od *Liturgije*, u kojoj su gotovo svi brojevi izvorne Rahmanjinovljeve skladbe, u *Cjelonočnom bdjenju* skladatelj poseže za tradicionalnim ruskim napjevima koje „odijeva“ u svoje majstorsko harmonijsko ruho i „podvrgava“ ih bogatim varijacijskim postupcima. Tu susrećemo i nekoliko brojeva koji pripadaju spomenutoj tradicionalnoj, povijesnoj vrsti *znamenog* (neumatskog) pjevanja, od kojih je deveti, u čijem je u fokusu priča o Isusovu uskrsnuću, Rahmanjinov upotrijebio i u svojim poznatim *Simfonijskim plesovima* za orkestar. **Sad možeš, Gospodine, otpustiti slugu svojega**, peti je stavak skladbe i potječe iz Evanđelja po Luki, a melodija provenijencijom pripada tzv. *kijevskom raspjevu*. I taj broj odmjerenih, valovitih pokreta u glasovima, iz kojih struji nadzemaljski mir, nalik je na dirljivu anđeosku uspavanku koju pjeva tenor solo. U polaganom odmatanju te predivne tonske pređe u središnjem dijelu broja Rahmanjinov postupnim dinamičkim podizanjem zvukovnog volumena doseže moćan vrhunac, a nakon toga se ponovno otpučuje u tajanstvene sfere sa samog početka.

I **Aleksandar Tihonovič Grečaninov** (Moskva, 1864. – New York, 1956.) pripada krugu ruskih umjetnika koji su nakon Oktobarske revolucije 1917. napustili domovinu. U njegovu slučaju bilo je to nekoliko godina poslije – tek 1925. Iz Rusije je emigrirao najprije u Francusku, a 1939., kad mu je bilo 75 godina, i u Sjedinjene Američke Države. Kao jedan od najnadarenijih učenika na moskovskom konzervatoriju učio je kod najvećih ruskih skladatelja i glazbenih pedagoga, kao što su Sergej Tanjejev i Anton Arenski; potom i u Sankt Peterburgu kod Nikolaja Rimski-Korsakova. Grečaninov je skladao niz sakralnih djela, od kojih su mnoga postala poznata i bila često izvođena diljem tadašnjega Ruskog Carstva. Među njima je čak nekoliko liturgija na temelju liturgije sv. Ivana Zlatoustog (br. 1 – op. 1, br. 2 – op. 29, br. 3 – op. 79 i br. 4. op. 177). Za razliku od drugih skladatelja, Grečaninov je pisao i impresivna sakralna djela za zbor i orkestar, kao što je kantata *Hvalite Gospodina*, koja je izvođena koncertantno, jer je u Ruskoj pravoslavnoj Crkvi glazbovanje ograničeno tek na zboru a *cappella* glazbu. Jedan od njegovih velikih poklonika i dobrih poznavatelja njegovoga sakralnog opusa bio je i Sergej Rahmanjinov. Stihovi Grečaninovljeve skladbe **Hvalite ime Gospodnje** zapravo su dijelovi 135. Davidova psalma, a melodija je temeljena na tzv. *kijevskom pjevu*. Skladba ima muževnu snagu i dobro odražava

Fotografija: Russian Patriarchate Choir Facebook

energiju stihova, poziv i zaziv na hvalu imena Gospodnjeg, koji tu postaje gotovo imperativom. U srednjem dijelu skladbe, u kojem se govori o „vječnoj Gospodinovoj ljubavi“, glazbeni idiom postaje mekši i podatniji, a posebno je dojmljiv kraj skladbe – smiraj u zvukovnim prostranstvima najdubljih tonova koje može proizvesti ljudski glas, po čemu su ruski zborovi poznati u svijetu.

Za sve one koji nikad nisu čuli za **Pavela Grigorjeviča Česnokova** (Voskresensk, 1877. – Moskva, 1944.), susret s njegovom magičnom glazbom bit će istinska objava. Ruska sakralna glazba je – dolaskom komunista na vlast u Rusiji 1917. i zabranom skladanja bilo kakvih djela sa sakralnom tematikom koja je, dakako, vrijedila i za Česnokova – gotovo jednim potezom doista tragično izbrisana na vrlo dugo razdoblje. Česnokov, koji je do početka revolucije skladao gotovo petsto djela svete glazbe, nakon te sudbonosne godine bio je „osuđen“ pisati samo sekularnu glazbu, pa je skladao još gotovo stotinu svjetovnih zborova. Bio je cijenjen i voljen zborovođa: kao šef dirigent ravnao je zborovima Boljšoj teatra i Moskovskim akademskim zborom. Potpuno uništenje katedrale Krista Spasitelja u Moskvi, u kojoj je također vodio zbor, Česnokova je tako duboko pogodilo da do kraja života više nije napisao ni jednu jedinu skladbu. Duboko potresan je i način na koji je umro: čekajući, u ratom opustošenoj Moskvi 1944., u redu za kruh, doživio je srčani udar. Iz njegova bogatog sakralnog opusa večeras ćemo slušati dvije skladbe: **Presvetoj Bogorodici pomolimo se, op. 43. br. 1** i **Kerubinsku pjesmu, op. 27, br. 5**. Prva je dio malog ciklusa od sedam brojeva posvećenih Majci Božjoj, a Česnokov ju je skladao 1915. godine. U njoj se osjećaju utjecaji europske glazbe, prije svega u brojnim imitacijama koje se provode glasovima. Zborski slog je mjestimično razložen u čak šest glasova, što mu daje zvukovnu zasićenost, punoću i moć. Skladba *Presvetoj Bogorodici pomolimo se* iskrena je i duboko proživljena, usrdna molba Majci Božjoj za pomoć; u nekim trenucima

to postaje i bolni vapaj istinskoga vjernika. *Kerubinska pjesma* prozirna je, gotovo impresionistička tonska slika „čistih duhova koji pripadaju drugom redu anđeoske hijerarhije“, kako nas uči *Knjiga postanka*. Ako postoji raj, voljeli bismo ga zamisliti upravo s glazbom koju nam je Česnokov poklonio u ovoj predivnoj minijaturi satkanoj od božanstveno lijepog zvučnog tkanja.

Iako suvremenik Česnokova, Rahmanjinova i Grečaninova, **Pjotr Grigorjevič Gončarov** (Kijev, 1888. – Kijev, 1970.) sve ih je nadživio. No i on je, poput svojih spomenutih kolega skladatelja, morao „ponijeti svoj križ“: već 1921., ne navršivši ni tridesetpetu godinu, potpuno je oslijepio, što je bila posljedica teške bolesti. No taj tragični događaj Gončarovu nije slomio duh; nastavio je dirigentsku karijeru, učeci sve partiture napamet, a uz pomoć drugih i dalje je i skladao. Kao zborovođa vodio je dva najvažnija crkvena zbora u Kijevu – onaj katedrale sv. Vladimira i katedrale sv. Sofije. Nakon kratkog, dvogodišnjeg boravka u Lavovu u vrijeme Drugoga svjetskog rata (1940. - 1942.), vratio se u rodni Kijev na svoje staro mjesto dirigenta zbora katedrale sv. Vladimira. ***Križu se Tvojemu klanjamo, Gospodine*** za muški zbor najpoznatija je Gončarovova skladba. Njome se u jednoj sceni poslužio i francuski redatelj Chris Marker u svojem crno-bijelom znanstvenofantastičnom filmu *Peron (La Jetée)*. Skladbu neobičnom i nezaboravnom čini basovska dionica nevjerojatnog raspona (od dubokog C do c¹!), koja preuzima ulogu glavne dionice, ali se uglavnom kreće u mračnom, dubokom registru od kojega nas podilaze srsi. Tom je skladbom Gončarov izuzetno snažno odrazio duboko tragični trenutak, pogled na križ na kojem je Kristovo izmučeno tijelo neposredno nakon raspeća, trenutak proplamsaja boli, ali i nade u skoro uskrsnuće. *Križu se Tvojemu klanjamo* je i paradigmatični primjer glasovitih ruskih tzv. *basso profundo* glasova, muških glasova koji u dubokim registrima pjevaju na rubu fizički mogućega.

„Za mene [Crkva] još uvijek ima mnoge poetske čari. Često odlazim na mise. Liturgiju sv. Ivana Zlatoustog smatram najvećim umjetničkim dostignućem. Ako pažljivo pratimo bogoslužje i proniknemo u značenje svakog dijela obreda, nemoguće je ne biti duboko pokrenut liturgijom naše Ortodoksne Crkve... nemoguće je ne biti zatravljen i u transu pri zapjevu zbora, ne biti odnesen poetikom glazbe, ne zadržati kad zazvone riječi „Hvalite ime Gospodnje“. Sve mi je to beskrajno dragocjeno, jedna od mojih najdubljih radosti!“ Te riječi napisao je u jednom od svojih pisama iz 1877. **Petar Iljič Čajkovski** (Votkinsk, 1840. – Sankt Peterburg, 1893.) svojoj prijateljici i podupirateljici Nadeždi von Meck godinu dana prije početka skladanja ***Liturgije sv. Ivana Zlatoustog, op. 41***. Uistinu zadivljuje činjenica da je to svoje veličanstveno i duboko nadahnuto djelo ruski genij skladao od 16. svibnja do 8. lipnja! Potpuno ga je, dakle, završio za manje od tri tjedna! Rukopis djela odmah je poslao svojem nakladniku Pjotru Jurgensonu, koji ga je 1879. godine u maloj nakladi i izdao. No u ono vrijeme, izdavanje bilo kakvoga glazbenog djela sakralne tematike bilo je, ukazom cara Aleksandra I., podvrgnuto strogo nadzoru Carske pjevačke kapele u Sankt Peterburgu. Ravnatelj Kapele Nikola Bahmetijev pokrenuo je pravni postupak koji mu je dao za pravo da istoga trenutka Jurgensonu zaplijeni 142 bakrene tiskarske ploče i tako spriječi daljnji tisak i distribuciju djela. No Čajkovski nije

odustao od svojega remek-djela tako lako; krenuo je u „protunapad“ i uz pomoć odvjetnika dobio pravnu bitku protiv crkvenih cenzora. Ujedno je to bila i važna pobjeda za rusku sakralnu glazbu: prvi put u povijesti ruski skladatelji napokon su slobodno mogli pisati crkvenu glazbu a da nisu bili primorani pristati na to da o njihovu izdavanju i izvođenju odluke donose neuki i ignorantni državni ili crkveni birokrati. *Liturgija sv. Ivana Zlatoustog* Petra Iljiča Čajkovskog, iako prema presudbi poznavatelja ruske sakralne glazbe nije znatnije utjecala na razvoj ortodoksne glazbe u Rusiji, imala je u povijesti glazbe važnu ulogu: formalni ustroj *Liturgije* postao je „model“ i uzor generacijama ruskih skladatelja nakon njega. Spomenimo tek istoimena djela sad nam već dobro poznatih Česnokova, Grečaninova i Rahmanjinova. *Liturgija sv. Ivana Zlatoustog* sastoji se od 15 brojeva, od kojih se devet temelji na tradicionalnim ruskim crkvenim napjevima, dok su njih šest Čajkovskijeve originalne skladbe. Posebno se ističu brojevi 10 i 11, koji – za razliku od ostalih stavaka skladanih uglavnom homofono – sadrže polifone imitacije, što je karakteristika zapadnoeuropske crkvene glazbe. *Liturgija sv. Ivana Zlatoustog* Petra Iljiča Čajkovskog istinski nam je „dar Neba“, djelo koje jednostavnošću dokazuje da se genijalna glazba nalazi negdje između ili „s onu stranu“ nota. Svjetlo kojim nas *Liturgija* obasjava, njezina magična ljepota i bogatstvo uzvišenih ugođaja ostavlja dubok, nezaboravan otisak na duši. ***Jedinorođeni Sine*** (Slava) drugi je stavak *Liturgije*; za njim odmah slijedi i stavak ***Sveti Bože***. Zbog pregnantnih, nezaboravnih melodija, oba stavka postala su standardni repertoarni komadi brojnih zborova svijeta, pa time ne samo antologija ruske nego i svjetske zbornice glazbene literature.

Царю Небесный

Знаменный распев. 16 век

Царю Небесный, Утешителю,
Душе Истины, иже везде сый, и вся
исполняй, сокровище Благих и
жизни подагелю, прииди и вселися в ны,
и очисти ны от всякия скверны,
и спаси, Блаже, души наша.

Приидите поклонимся Цареву нашему Богу

Знаменный распев. 16 век

Приидите, поклонимся Цареву
нашему Богу
Приидите, поклонимся и припадем
Христу, Цареву нашему Богу
Приидите, поклонимся и припадем
Самому Христу, Цареву и Богу
нашему

Благослови, душе моя, Господа

псалм, 103 (104)

знаменный распев. 16 век

Благослови, душе моя, Господа.
Господи Боже мой, возвеличился
еси зѣло:
Бездна яко риза одѣяние ея,
на горахъ стануть воды:
Яко возвеличишася дѣла Твоя,
Господи:
вся премудростию сотворишь еси:
слава Ти сотворившему вся

Kralju nebeski

Znameno (neumatsko) pjevanje,
16. stoljeće

Kralju nebeski, utješitelju,
Dušo istine koji svugdje jesi i činiš sve,
blago blaženih i životvorče,
dođi i uđi u nas
i očisti nas od svih zala,
i spasi, Svemogućí, duše naše.

Dođite, poklonimo se Kralju našem Bogu

Znameno (neumatsko) pjevanje, 16.
stoljeće

Dođite, poklonimo se Kralju
našemu Bogu
Dođite, poklonimo se i padnimo pred
noge Kristu, Kralju našem Bogu
Dođite, poklonimo se i padnimo pred
noge Jedinomu Kristu, Kralju i Bogu
našemu

Blagoslivljaj, dušo moja, Gospodina

Psalam 103 (104),

Znameno (neumatsko) pjevanje, 16.
stoljeće

Blagoslivljaj, dušo moja, Gospodina.
Gospodine Bože moj, silno si velik:
pokrio si zemlju vodama bezdanim
kao haljinom,
iznad bregova stajahu vode:
kako su brojna Tvoja djela,
Gospodine:
sve si to mudro učinio:
slava Tebi što stvori sve.

На реках Вавилонских

псалм 136 (137)

строчная полифония. 16 век

На рекахъ Вавилонскихъ,
тамо седѣхомъ и плакахомъ,
внегда помянути намъ Сиона.
Аллилу́иа.
На вербиихъ посреде́
его обесихомъ органы́ наша.
Аллилу́иа.

Яко́ тамо́ вопроси́ша ны плѣншии
нас о словесѣхъ пѣсней и вѣдшии нас
о пѣнии. Аллилу́иа.
Воспойте́ намъ отъ пѣсней Сионскихъ.
Аллилу́иа.
Како́ воспоѣмъ пѣснь Господню́ на
земли́ чуждѣй? Аллилу́иа.
Аще забѣду́ тебѣ́, Иерусали́ме,
забвѣна буди десница́ моя́.
Аллилу́иа. Прильпни́ языкъ мой
гортани́ моему́,
аще́ не помяну́ тебѣ́,
аще́ не предложу́ Иерусали́ма,
яко́ в началѣ́ весѣлія моего́.
Аллилу́иа.

Помяни́, Господи́, сыны́ Едомскія́,
въ день Иерусали́мль, глаголющія́:
истощайте́, истощайте́
до основаній его́. Аллилу́иа.

Дщи́ Вавило́ня окайна́я.
Блаженъ́ иже́ возда́ст тебѣ́ воздая́ние
твоѣ́,
ѣже́ воздала́ еси́ намъ. Аллилу́иа.
Блаженъ́ иже́ иметъ, и разби́етъ
младенцы́ твоѣ́ о ка́мень. Аллилу́иа.

Na obali rijeka babilonskih

Psalam 136 (137)

Stročna / u redcima / polifonija, 16.
stoljeće

Na obali rijeka babilonskih
sjedasmo i plakasmo
spominjući se Siona.
Aleluja.
O vrbe naokolo
harfe svoje bijasmo povješali.
Aleluja.

Tada naši tamničari zaiskāše od nas da
pjevamo.
Aleluja.
Porobljivači naši zaiskāše da se
veselimo,
da pjevamo im pjesmu sionsku.
Aleluja.
Kako da pjesmu Gospodnju pjevamo
u zemlji tuđinskoj? Aleluja.
Jeruzaleme, ako tebe zaboravim,
neka se osuši desnica moja. Aleluja.
Neka mi se jezik za nepce prilijepi
ako spomen tvojoj smetnem ja ikada,
ako ne stavim Jeruzalem
vrh svake radosti svoje. Aleluja.

Ne zaboravi, Gospodine, sinovima Edoma
kako su u dan kobni Jeruzalemov
vikali oni: rušite,
srušite ga do temelja. Aleluja.

Kćeri babilonska, pustošiteljice,
blažen koji ti vrati milo za drago
za sva zla što si nam ih nanijela.
Aleluja.
Blažen koji smrska
o stijenu tvoju dojenčad. Aleluja.

Стихира в Великую Пятницу на вынос Площаницы Христа
Болгарский распев. 17 век

Тебе одеющагося светом, яко ризою,
снем Иосиф с древа с Никодимом и,
видев мертва нага непогребена,
благосердный плач восприим,
рыдая, глаголаше:
увы мне,
Сладчайший Исусе!
Егоже в мале солнце на Кресте
висима узревшее мраком
облагашеся,
и земля страхом колебашеся,
и раздиралась церковная завеса:
но се ныне вижу Тя,
мене ради волею подъемша смерть.
Како погребу Тя, Боже мой,
или какою плащаницею обвию?
Коима ли рукама прикоснуса
нетленному Твоему Телу?
Или кия песни воспую Твоему
исходу, Щедре?
Величаю Страсти Твоя,
песнословлю и погребение Твое
со Воскресением, зовый: Господи,
слава Тебе.

Святой Боже
Демественный распев. 16 век

Святы й Боже,
Святой Крепкий,
Святой Бессмертный
помилуй нас

Херувимская песнь
Цареградский распев. 16 век

Йже Херувимы тайно образующе
и Животворящей Троице
Трисвятую песнь припевающе,
всякое ныне житейское отложим
попечение.

Stihira (mnogostihovlje) na Veliki petak uz iznošenje Kristova platna
Bugarsko pjevanje, 17. stoljeće

Tebe, što se odijeva svjetlošću kao odjećom,
Josip, skinuvši s križa s Nikodemom,
i videći Te mrtva, naga, ne položena u grob,
u dubokoj patnji započe nadgrobni plač
i ridajući zavapi:
„Jao meni,
predragi Isuse!
Vidjev onoga nedavno raspeta na križu,
sunce se mrakom
oblađevalo,
i zemlja od straha tresla,
i razdirala se zavjesa hrama.
Ali ja sada vidim Tebe
što si za mene dobrovoljno prihvatio smrt.
Kako ću Te ja položiti u grob, Bože moj,
ili u platno zaviti?
I kakvim ću rukama taknuti
neraspadljivo tijelo Tvoje?
Ili kakve ću pjesme pjevati poradi
smrti Tvoje, milosrdni Isuse?
Slavim patnje Tvoje,
pjesmom slavim Tvoj ukop s
uskrsnućem klićući:
Gospodine, slava Tebi!“

Sveti Bože
Demestveno pjevanje, 16. stoljeće

Sveti Bože,
Sveti Jaki,
Sveti Besmrtni,
smiluj nam se

Kerubinska pjesma
Carigradsko pjevanje, 16. stoljeće

Tajanstveno oslikavajući kerubine
i trostruko svetu pjevajući pjesmu
Životvornom Trojstvu,
uzmimo sada svu skrb za živote.

Евхаристический канон
Строчная полифония. 16 век

Милость мира, жертву хваления.
Свят, свят, свят Господь Саваоф,
исполнь небо и земля славы Твоея;
осанна в вышних,
благословен Грядый во имя
Господне,
осанна в вышних.
Тебе поем, Тебе благословим,
Тебе благодарим, Господи,
и молим Ти ся, Боже наш.

Гимн Богородице
Путевая полифония. 17 век

Достойно есть яко воистинну
блажити Тя, Богородицу,
Присноблаженную и
Пренепорочную
и Матерь Бога нашего.
Честнейшую Херувим и
славнейшую без сравнения
Серафим,
без истления Бога слова рождшую,
сущую Богородицу
Тя величаем.

* * *

Д. Бортнянский
Непроходимая Врата

Непроходимая Врата,
тайно запечатствованная,
Благословенная Богородице Дево,
прими моления наша
и принеси Твоему Сыну и Богу,
да спасет Тобою души наша.

Euharistijski kanon
stročna / u redcima / polifonija, 16. stoljeće

Milost mira, žrtvu hvale.
Svet, svet, svet Gospodin Sabaoth,
puni su nebo i zemlja slave Tvoje;
hosana u visini,
blagoslovljen koji dolazi u imenu
Gospodnjem,
hosana u visini,
Tebi pjevamo, Tebe blagoslivljamo,
Tebe hvalimo, Gospodine,
i molimo Ti se, Bože naš.

Himan Bogorodici
Putna polifonija, 17. stoljeće

Uistinu je dostojno
hvaliti Tebe, Bogorodicu,
vječno blaženu i prečistu
Majku Boga našega.
Čašću višom od kerubina i
neusporedivo
slavnijom od serafina,
Ti si, ne povrijediš čistoću, Boga
Riječ rodila
i kao pravu Bogorodicu
Tebe slavimo.

* * *

D. Bortnjanski
Neprolazna vrata

Neprolazna vrata,
tajno zapečaćena,
blagoslovljena Djevice Bogorodice,
primi molitve naše
i prinesi ih svojemu Sinu i Bogu
da spasi s Tobom duše naše.

С. Рахманинов
Ныне отпускаеши раба Твоего,
Владыко

Ныне отпускаеши раба Твоего,
Владыко,
по глаголу Твоему, с миром;
яко видеста очи мои спасение Твое,
еже еси уготовал пред лицом всех людей,
свет во откровение языков,
и славу людей Твоих
Израиля.

А. Гречанинов
Хвалите Имя Господне

Хвалите Имя Господне,
хвалите раби Господа. Аллилуия.
Благословен Господь от Сиона,
живый во Иерусалиме. Аллилуия.
Исповедайтесь Господеви, яко благ,
яко в век милость Его. Аллилуия.
Исповедайтесь Богу Небесному,
яко в век милость Его. Аллилуия.

П. Чесноков
Ко святей Богородице помолимся

Пресвятой Богородице помолимся -
Пресвятая Богородице, спаси нас!
Спаси от бед рабов Твоих,
Богородице,
яко вси по Бозе к Тебе прибегаем,
яко нерушимей стене и предстательству.
Пресвятой Богородице помолимся –
Пресвятая Богородице, спаси нас !
Призри благосердием,
Всепетая Богородице, на мои лютыя
телеси озлобления и исцели души
моя болезнь.

Пресвятой Богородице помолимся –
Пресвятая Богородице, спаси нас!

S. Rahmanjinov
Sad možeš, Gospodine, otpustiti
slugu svojega

Sad možeš, Gospodine,
otпустiti slugu svojega
da, prema riječi Tvojоj, ide u miru
jer vidješe оči moje spasenje Tvoje,
koje si priprepio pred licem svih naroda,
svjetlo da rasvijetli pogane i slavu
naroda tvoga
Izraela.

A. Grečaninov
Hvalite ime Gospodnje

Hvalite ime Gospodnje,
hvalite sluge Gospodina. Aleluja.
Blagoslovljen sa Siona Gospodin
koji prebiva u Jeruzalemu. Aleluja.
Hvalite Gospodina jer je dobar,
vječna je ljubav njegova. Aleluja.
Hvalite Gospodara nad gospodarima
jer je vječna ljubav njegova. Aleluja.

P. Česnokov
Presvetoj Bogorodici pomolimo se

Presvetoj Bogorodici pomolimo se –
Presveta Bogorodice, spasi nas!
Spasi od svih zala sluge svoje,
Bogorodice,
jer svi se u Bogu tebi utječemo
kao zidu neoborivu i pokroviteljici.
Presvetoj Bogorodici pomolimo se –
Presveta Bogorodice, spasi nas!
Pogledaj blagodušno,
od svih slavljena Bogorodice,
na moje ljute tegobe i izliječi bolest
duše moje.

Presvetoj Bogorodici pomolimo se –
Presveta Bogorodice, spasi nas!

П. Гончаров
Кресту Твоему поклоняемся,
Владыка

Кресту Твоему поклоняемся
Владыка
и Святое Воскресение Твое поем и
славим

П. Чайковский
Единородный Сыне

Единородный Сыне и Слове
Божий, Безсмертен Сый и
изволивый спасения нашего ради
воплотится от Святыя Богородицы
и Приснодевы Марии,
непреложно вочеловечивыйся,
распный же,
Христе Боже, смертью смерть поправый,
Един Сый Святыя Троицы,
спрославляемый Отцу и Святому Духу,
спаси нас.

П. Чайковский
Святый Боже

Святы й Боже,
Святый Крепкий,
Святый Бессмертный
помилуй нас

П. Чесноков
Херувимская песнь

Їже Херувимы тайно образующе
и Животворящей Троице
Трисвятую песнь припевающе,
всякое ныне житейское отложим
попечение

P. Gončarov
Križu se Tvojemu klanjamo,
Gospodine

Križu se Tvojemu klanjamo,
Gospodine
i sveto uskrsnuće Tvoje pjesmama
slavimo.

P. Čajkovski
Jedinorođeni Sine

Jedinorođeni besmrtni Sin i Riječ Božja
radi našega se spasenja
utjelovio od svete Bogorodice
i Djevice Marije
i čovjekom postao
i raspet za nas smrt
smrću pobijedio.
– Kriste Bože u Svetomu Trojstvu
istovjetan i jednak Ocu
i Svetomu Duhu,
spasi nas.

P. Čajkovski
Sveti Bože

Sveti Bože,
Sveti Jaki,
Sveti Besmrtni,
smiluj nam se

P. Česnokov
Kerubinska pjesma

Tajanstveno oslikavajući kerubine
i trostruko svetu pjevajući pjesmu
Životvornom Trojstvu,
uzmimo sada svu skrb za
živote.

C. Рахманинов
Тебе поем

Тебе поем, Тебе благословим,
Тебе благодарим, Господи,
и молим Ти ся, Боже наш.

Д. Бортнянский
Великий прокимен

Кто Бог велий, яко Бог наш;
Ты еси Бог, творяй чудеса.

S. Rahmanjinov
Tebi pjevamo

Tebi pjevamo, Tebe blagoslivljamo,
Tebe hvalimo, Gospodine,
i molimo ti se, Bože naš.

D. Bortnjanski
Veliki prokimen

Koji je bog tako velik kao Bog naš?
Ti si Bog koji čudesa stvaraš.

Organizator i nakladnik: Koncertna dvorana Vatroslava Lisinskog,
Zagreb, Trg Stjepana Radića 4
Za nakladnika: Dražen Sirišćević, ravnatelj
Producentica: Lana Merkaš
Urednica: Ana Unkić, Jelena Vuković
Autor teksta: Davor Merkaš
Prijevod s ruskoga: Radomir Venturin
Lektorica: Rosanda Tometić
Oblikovanje i grafička priprema: Daniel Ille
Tisak: Intergrafika TTŽ d.o.o., Zagreb
Naklada: 250 primjeraka
Cijena: 20 kuna
www.lisinski.hr

BERLINER PHILHARMONIKER

KIRILL PETRENKO
dirigent

19.2.2022.
LISINSKI

CARMINA BURANA

*Spektakularna
karnevalska izvedba!*

LISINSKI
SUBOTOM
UVIJEK
LISINSKI
NEPROCIJENJIV DOŽIVLJAJ!
21/22

Subota, 23. 4. 2022.

CARLOS DAMAS, violina

ANIKA VAVIĆ, glasovir

ZAGREBAČKA FILHARMONIJA

TONČI BILIĆ, dirigent

Program:

Édouard Lalo: Koncert za violinu i orkestar u F-duru, op. 20

Sergej Prokofjev: Treći koncert u C-duru za glasovir i orkestar, op. 26

Anika Vavić jedna je od najprominentnijih pijanistica umjetničke metropole u srcu Europe, carskoga grada Beča! Njezin raskošni talent otvorio joj je vrata najvećih i najpoznatijih svjetskih glazbenih dvorana i omogućio da krene „zvjezdanim stazama“: kao solistica održala je recitale u njujorškom Carnegie Hallu, vašingtonskom Kennedy Centeru, londonskom Wigmore Hallu, amsterdamskom Concertgebouwu i, dakako, u bečkom Musikvereinu. Nastupala je uz najveće svjetske orkestre (Orkestar Marijinškog teatra iz Sankt Peterburga, Londonski filharmonijski orkestar, Simfonijski orkestar Austrijskoga radija i dr.) i surađivala s uglednim dirigentima, kao što su Valerij Gergijev, Andrés Orozco-Estrada ili Paavo Järvi. Još kao mlada djevojka apostrofirana je u austrijskim medijima kao zvijezda u usponu; imala je priliku učiti glazbu od najvećih svjetskih glazbenika, poput Mstislava Rostropoviča, Lazara Bermana, Elisabeth Leonskaje, Noela Floresa i Olega Maisenberga. Njezine interpretacije klasičnih ruskih skladatelja naišle su na panegirike kritike i oduševljenje publike. Prokofjevljevi *Treći glasovirski koncert*, koji će Anika interpretirati u Zagrebu, briljantno je i virtuozno djelo klasicističke ljepote, puno najčišće životne radosti, ushićenja i istinskoga užitka u glazbovanju. Remek-djelo svjetske violinističke literature, zanosni *Koncert za violinu i orkestar*, op. 20, upravo opojno lijepih melodijskih linija, utkanih u raskošno kasnoromantično orkestralno ruho, imat ćemo priliku čuti u interpretaciji najpoznatijega portugalskog violinista srednje generacije – Carlosa Damasa, kojega glazbena kritika s pravom uspoređuje s najvećim violinistima današnjice, Thomasom Zehetmaierom i Gidonom Kremerom, ali i legendarnim Henrykom Szeryngom. Carlos Damas koncertira diljem svijeta, surađuje s poznatim svjetskim orkestrima i svira na glasovitoj violini *Ex-Isham* iz 1763. velikoga talijanskog graditelja violina G. B. Gabriellija.

 LISINSKI 26.2.2022.

GRAD
ZAGREB

 otpbanka

ZAGREB
moj grad

JutarnjiLIST

 LISINSKI